

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Михаил Николов Проданов

за дисертация за придобиване на образователна и научна степен „доктор”, в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Юридическа психология), с автор Михаил Петров Герговски, на тема „Психодиагностика на криминалното поведение на извършители на убийства”, с научен

ръководител:

проф. д.пс.н. Бойко Ганчевски

1. Актуалност на проблема.

Убийството по дефиниция, като умишлено причиняване на физическа деструкция и смърт на човешки индивид, представлява най-радикалната форма на човешката агресия, независимо от гледните точки – юридическа, етична, психологична. Поради тази причина, правоохранителните и правораздавателните органи на държавата инвестират максимални ресурси за разкриването и наказването на извършителите на убийства. В този ракурс, криминалните психолози имат своята значима и специфична роля при анализа и изготвянето на психологични профили на „неизвестния извършител”. Актуалността на психологичното оценяване се изразява не само в подпомагането на оперативните служби при разкриването на престъпленията, но и в участието на експертите в съдебните процеси за по-справедливи преценки и наказания, както и в пенитенциарните системи за осъществяване на корекционна дейност (когато това е приложимо). Резултатите от изследвания с такъв характер като дисертационния труд на Михаил Герговски биха имали ефект и за превенцията на убийствата, дотолкова доколкото са възможни в някои случаи интервенции на по-ранен етап, предшестваш извършването на най-тежкото престъпление.

2. Структура и съдържание на дисертацията.

Предложеният по-долу кратък анализ на дисертационния труд на Пламен Минчев е направен върху предоставената в електронен вид разработка и отделен файл с автореферата към нея. Дисертацията е структурирана в 4 глави, уводна част, заключение и приложения. Представеният текст се състои от 206 страници (от тях 26 страници с литературните източници) и 44 страници с приложения. Изброени са общо 344 източници – 128 на кирилица и 216 – на латиница. Главите от дисертацията са обединени в две основни части – „Теоретичен обзор” и „Постановка на емпиричното изследване”.

В първата глава (*Фактори, определящи криминалното поведение на извършителите на убийства*) е направен опит да се дефинират основните каузални връзки между личност и престъпление. Разгледани са

биогенетични теории(основно свързани с изследванията на Ч.Ломброзо, Е.Кречмер, Ъ.Хътън, У.Шелдън), теорията на Дж.Боулби за привързаността, концепциите на Х.Айзенк, Р.Хеър. Докторантът проявява подчертан афинитет към индивидуалните детерминанти на престъпното поведение – генетични фактори, темпераментови и личностни особености. В точката за психопатологичната детерминация на убийствата са разгледани психиатричните(медицинските) подходи, както и ролята на употребата(злоупотребата) с ПАВ и алкохол за реализацията на престъпния акт. Трябва да се отбележи, че в изложението липсват основни подходи и теории за агресивното поведение, а някои базисни концепции(например, социално-когнитивната теория на А.Бандура) са бегло представени.

Във втората глава на дисертацията(*Класификации и профили на извършителите на убийства*) докторантът се нагърбва с нелесната задача да направи сравнителен анализ между различни таксономии, използвани от експертите по профилирането. Приложният характер на темата за криминалното профилиране изисква и личен опит, което докторантът се опитва да компенсира с теоретичен анализ на различни източници. Все пак, правилно са очертани двата основни подхода – индуктивния и дедуктивния, при комплексното психологично оценяване и приложният поведенчески анализ, чрез които се формира вероятностния профил на „неизвестния извършител” на убийство.

Третата глава от дисертацията(*Програма на изследването*) включва дефиниране на обекта и предмета на изследването, целите, задачите и хипотезите. Обяснени са използваните методи, описана е изследователската извадка и процедурите.

Обектът на изследването е определен с изследваната група лица, което не съответства на общоприетите схващания за взаимовръзката между обект и предмет в континуума „общо-частно”. Целта е ясно и подробно дефинирана; докторантът си е поставил осем основни задачи за постигането ѝ. Формулирани са три основни хипотези. Втората хипотеза(*„Предполагаме, че „невротичността”, „спонтанната агресивност”, „реактивната агресивност” и „емоционалната стабилност” при извършителите от мъжки и женски пол под въздействието на фрустрация биха извършили бъдещо убийство”* - стр.64 от дисертацията) е трудна за операционализиране без използването на лонгитудинално изследване, а формулировката също не е достатъчно ясна.

Методите за събиране на данни, които докторантът използва са разнообразни и популярни – анализ на архивни данни, анкета(структурирана анкета на Д.Фланъри), ММРІ-2, тест „Избор на ценности” на С.Рубинщайн, тест за изследване на самооценката на Дембо-Рубинщайн, нестандартизирано интервю. Изследваната извадка, която се

изчерпва с основната група на извършители на убийства е ограничена като обем – 45 мъже и 16 жени.

Точката „*Резултати от изследването*” съдържа статистически резултати, като са използвани основно параметрични методи за обработка – еднофакторен дисперсионен анализ, регресионен анализ и корелационен анализ. Докторантът е допуснал някои неточни изписвания на статистически параметри (например, при оценката на вероятността, с която се отхвърля нулевата хипотеза при проверката на взаимовръзките). Като недостатък е липсата на оценка на разпределението на данните. Това е съществено, доколкото основните хипотези на изследването се базират върху сравнението по пол на две неравностойни групи изследвани лица, които се различават значително като брой (вероятно и по дисперсиите си). Представеният честотен анализ на анкетата за преживяно насилие от респондентите – като свидетели или жертви, е опит да се подкрепи извода за влиянието на миналите негативни преживявания върху престъпните модели на изследваните лица. Добре би било тези изводи да бъдат аргументирани и със сравнителен анализ на основната група от извършители на убийства с контролна група, която може да бъде съставена, както от „законопослушни” респонденти, така и от извършители на друг тип престъпления, например „користни” – кражби, измами.

Психологичните профили представляват описания на получените данни за различни категории насилници, базиращи се върху вече известна таксономия.

В *изводите и перспективите* от изследването има някои фактологични грешки – например, оригиналният въпросник на Ф.Зимбардо и Дж.Бойд за измерване на времевата перспектива (ZTPI) е публикуван през 1999г. в *Journal of Personality and Social Psychology*, а не през 2008г., както е посочил докторантът. Добре би било тези пропуски да бъдат отстранени при окончателния вариант на дисертацията. Освен това, даването на препоръки за използване като консултанти на конкретни търговски фирми, като се посочват техните имена, не е особено уместно.

3. Приноси и препоръки.

Приносът на дисертацията е в описателната си част от резултатите, където има варианти за личностни профили на извършителите на убийства.

Препоръките са поместени в текста и се очаква докторантът да отговори на забележките по време на публичната защита.

4. Заключениена оценка.

В обобщение, може да се каже, че резултатите от изследването са в контекста на предложената цел и хипотези (с малки изключения). Проблематиката ѝ е безспорно актуална. Използвани са количествени и качествени методи, които имат своите методологични проблеми, но

събраните данни са описани подробно и обстойно анализирани. Пред докторанта се отварят хоризонти за по-широкомащабни и перспективни изследвания за доказване научно-приложната ценност на описаните профили.

Вземайки предвид позитивните страни на предложената дисертация, които са повече от недостатъците, давам положителна оценка и предлагам на уважаемото жури по конкурса да присъди образователната и научна степен „доктор” на г-н Михаил Петров Герговски.

16.11.2018г.

ИЗГОТВИЛ:

/ доц. д-р М.Проданов /